

OPTIMIZAREA ACTIVITĂȚII
DE EDUCAȚIE PENTRU SĂNĂTATE ȘI DE
PROMOVARE A MODULUI SĂNĂTOS DE VIAȚĂ
ÎN CONDIȚII SOCIOECONOMICE NOI

Varfolomei CALMĂC

Universitatea de Stat de Medicină
și Farmacie Nicolae Testemițanu

Summary

Optimization of education for health activity and promoting of a healthy lifestyle in new socio-economical conditions

Population's health depends greatly of conditions and its lifestyle. Reforming of prophylaxis activity, including education of health activity and promoting of a healthy lifestyle (EH and PHLs) is dictated of the necessity to reduce unproductive costs, inclusively of the health system, the increasing of prophylactic measures efficiency.

The morbidity dynamics of the population has been studied through main nosological forms based on medical-demographic indexes for a 10 years period, the level of spreading of harmful habits (bad) among the population. An estimation of the population's knowledge through questioning concerning risk factors, that may influence the health state, the main sources from which the population obtains information to appreciate priority directions in organizing of education measures for EH and PHLs.

The studies confirmed the severe situation concerning the population's health and the high level of behavioural habits. It was assessed and appreciated the role and determined the place of the Service for health education (SHE) and PHLs in achieving of health promoting strategies, and priority directions elaborated and reasoned the organizational basic principles of EHE and PHLs. A set of legislative papers of projects was worked out normative ones in EHE and PHLs, optimal models of the structure and normative functions of the SEH and PHLs. The results of the study will serve as basis for the ongoing reforming of the activity of education for health and promoting of a healthy lifestyle at different levels.

Key words: promoting of health, public health, education for health, promoting of a healthy life style, preventive medicine, public health, the Service of education for health and promoting of healthy lifestyle.

Резюме

Оптимизация деятельности по медико-гигиеническому воспитанию и формированию здорового образа жизни в новых социально-экономических условиях

Здоровье населения во многом зависит от условий и образа жизни. Реформирование в области профилактики, в т.ч. в области медико-гигиенического воспитания и формирования здорового образа жизни (МГВ и ФЗОЖ), диктуется необходимостью сокращения непродуктивных расходов, в т.ч. в системе здравоохранения, увеличения эффективности профилактических мер.

Были изучены демографические показатели и динамика показателей заболеваемости населения по основным нозологическим формам за 10-летний период; уровень распространенности вредных привычек среди населения, знаний населения о факторах риска, влияющих на здоровье; основные источники получения информации для определения приоритетных направлений по организации мер МГВ и ФЗОЖ. Исследования подтвердили тяжелую ситуацию в сфере общественного здоровья и высокий уровень неблагоприятных для здоровья поведенческих привычек. Были проведены оценка и определены роль и место МГВ и ФЗОЖ в реализации стратегий по формированию здоровья, определены приоритетные направления, разработаны основные принципы организации деятельности по МГВ и ФЗОЖ. Проведена оценка существующей структуры и задач системы МГВ и ФЗОЖ на различных уровнях оказания медицинской помощи, разработан пакет проектов законодательных, нормативных документов в области МГВ и ФЗОЖ.

Ключевые слова: способствование здоровью, медико-гигиеническое воспитание, формирование здорового образа жизни, профилактическая медицина, санитарное просвещение, общественное здоровье, служба медико-гигиенического воспитания и формирования здорового образа жизни.

E cunoscut faptul că succesele economice ale statelor sunt determinate direct de cel mai eficient factor de producție, cum este *capitalul uman*, exprimat în cunoștințele, competențele, capacitățile creative și calitățile morale ale membrilor societății. Acordarea unei atenții insuficiente problemelor medicale, igienice și sociale ale populației diminuează esențial sănătatea generală a populației, reușita în cadrul învățământului, obținerii profesiei, activității de muncă, apreciază în final nivelul de trai, atât a individului, cât și a societății în întregime [1, 2, 5, 8, 9].

Este cunoscut faptul că cele mai complicate și costisitoare probleme sociale și de sănătate, inclusiv apariția și frecvența bolilor cronice de astăzi, sunt influențate de circumstanțele modului de viață, provocate în majoritatea cazurilor de comportamentul și deprinderile nesănătoase, care se formează în copilărie și adolescență, ulterior însoțind omul întreaga viață [1, 6–9, 16].

După datele lui Iuri Lisițan, în structura factorilor care influențează sănătatea, modul (stilul) de viață constituie 50-55% din totalul factorilor de risc.

Conform datelor literaturii, potențialul comportamentului în profilaxia afecțiunilor cardiovasculare constituie 60-80%, a bolilor oncologice – 40-70% și a diabetului zaharat – 50-80%. Aceste date confirmă că majoritatea bolilor cronice de astăzi sunt consecința condițiilor de viață din tinerețe și sunt influențate de circumstanțele modului (stilului) de viață [16]. De aici rezultă importanța modului de viață, a comportamentului, atitudinilor și obiceiurilor pe care le are un individ, cu impact asupra stării de sănătate, și necesitatea reorientării activităților din domeniul sănătății publice spre *Medicina Omului Sănătos*, cu susținerea și promovarea măsurilor profilactice, în special de educație pentru sănătate (EPS) și promovare a modului sănătos de viață (PMSV) [1, 3, 5, 6, 8].

Schimbările esențiale de ordin politic, instabilitatea economică și socială apărute după proclamarea independenței Republicii Moldova, au condus la scăderea asigurării materiale a populației și înrăutățirea indicatorilor demografici și de sănătate.

Etape de tranziție la economia de piață creează premise obiective pentru reformarea activității în domeniul medicinei preventive și a sistemului sănătății în întregime (Ivan A., 1993; Moșneaga T., 1995; Ețco C., 1995; Popușoi E., 1995; Prisacari I., 1995; Enachescu D. și colab., 1994, 1996; Duda R., 1996; Mereuță I., Țăbărnă Gh., 1997; Magdei M., 1999 etc.). Reformarea activității în domeniul sănătății publice este dictată și de necesitatea reducerii cheltuielilor neproductive, sporirii eficienței măsurilor profilactice (Prisacari V., 1995, 2000, 2005; Opopol N. cu colab., 1997; Chicu V., 1997; Vangheli V., 1997; Opopol N., 1997; Ababii I., 1998, 2007; Bahnarel I., 2000, 2003, 2005; Ețco C., 2005 etc.). Studiile efectuate în Centrul medical al statului Michigan (SUA) au stabilit că fiecare dolar folosit pentru EPS și PMSV a dat o economie de 5-6 dolari. Concepția reformării sistemului sănătății trebuie să prevadă perfecționarea sistemului de educație socială a populației și conștientizarea responsabilității persoanei față de propria sănătate [1, 3, 6, 9].

Declarația prin Scopul 11 al noilor strategii de sănătate al Biroului Organizației Mondiale a Sănătății pentru Europa *Un mod (stil) mai sănătos de viață* cu obiectivul „Sănătatea 21 – sănătate pentru toți în secolul 21”, ca recomandare pentru toate țările, accentuează: „Către a. 2015 oamenii din toate părțile societății trebuie să accepte un mod mai sănătos de viață”. Prin acest scop OMS-EURO nu numai accentuează importanța problemelor EPS și PMSV pentru sănătatea publică, dar servește și ca un pilon în elaborarea strategiilor naționale orientate spre ameliorarea situației din domeniul dat [15].

Cele menționate au impus necesitatea elaborării și promovării unei noi concepții și strategii privind activitatea de EPS și PMSV pentru formarea

și dezvoltarea în rândurile populației a unui comportament igienic sanogen în scopul fortificării sănătății, dezvoltării armonioase și adaptării organismului la condițiile mediului natural și celui social, precum și al participării active și conștiente a populației la asigurarea sănătății publice. Dacă oamenii sunt încrezuți și simt că viața poate fi dirijată, că ea are sens, că ei sunt capabili și dispun de posibilități (mentale, fizice, emoționale, sociale și materiale) pentru a corespunde tuturor cerințelor, aceasta contribuie esențial la menținerea sănătății. Astfel, modul (stilul) sănătos de viață prezintă baza profilaxiei morbidității și fortificării sănătății. Pentru realizarea lor este necesară și asigurarea unei infrastructuri de EPS și PMSV cu noi mecanisme de finanțare la nivelele local și național [1, 3].

Educația pentru sănătate constituie unul dintre elementele importante ale activității de profilaxie, care organizează și coordonează activitatea atât a sectorului medico-sanitar, cât, în egală măsură, și a altor sectoare, ca învățământul, ONG, Biserica, asociațiile obștești, unitățile comerciale de stat sau individuale în realizarea măsurilor de EPS și PMSV [5, 6, 7, 9].

Schimbările esențiale din Republica Moldova de ordin politic, economic și social au condus în anii '90 ai sec. XX la înrăutățirea finanțării măsurilor de prevenție, îndeosebi de educație pentru sănătate. Au fost lichidate structurile serviciului de iluminare sanitară, fără transmiterea funcțiilor centrelor de medicină preventivă (CMP), în unele CMP (45%) au fost reduse funcțiile specialiștilor pe iluminare sanitară, cu lichidarea cabinetelor respective.

Situația alarmantă privind mortalitatea populației, lipsa mijloacelor pentru tratarea maladiei SIDA și narcomaniei, răspândirea deprinderilor dăunătoare în rândul populației (alcoolism, tabagism, narcomanie), nivelul înalt al morbidității prin maladii infecțioase și neinfecțioase necesită intensificarea activităților profilactice și mai ales de EPS și PMSV [1, 2, 3, 4, 9].

Cele menționate, precum și reformele din sistemul de ocrotire a sănătății, inclusiv în serviciul de medicină preventivă, trecerea la medicina prin asigurare impun necesitatea elaborării și promovării unei noi concepții și strategii, cu dezvoltarea activităților de EPS și PMSV, pentru formarea și dezvoltarea în rândurile populației a unui comportament igienic sanogen, în scopul fortificării sănătății, dezvoltării armonioase și adaptării organismului la condițiile mediilor natural și social, precum și al participării active și conștiente a populației la asigurarea sănătății publice.

Scopul lucrării a fost evaluarea activității de educație pentru sănătate și de promovare a modului

sănătos de viață, cu elaborarea concepției și strategiei de optimizare a lor ca un element de bază al Politicii de Sănătate. Obiectivele lucrării sunt: 1. Studiul dinamicii morbidității populației prin principalele forme nozologice, a indicilor medico-demografici de bază în perioada 1997-2006 și a prevalenței deprinderilor nocive în diferite grupuri de populație; 2. Evaluarea cunoștințelor despre factorii de risc și principiile de bază ale modului sănătos de viață, a atitudinilor și aptitudinilor comportamentale ale populației, a importanței diverselor surse de informare; 3. Evaluarea structurii și a funcțiilor sistemului de EPS și PMSV existent la diferite niveluri de asistență medicală, cu precizarea rolului și determinarea locului serviciului de EPS și PMSV în realizarea strategiilor sănătății; 4. Aprecierea direcțiilor prioritare și formularea principiilor de bază în organizarea activității de EPS și PMSV; 5. Argumentarea modelului optim al funcțiilor, a structurii serviciului de EPS și PMSV și a normativelor de state.

Materiale și metode de studiu

Pentru atingerea scopului și a obiectivelor tratate în studiu, au fost utilizate mai multe metode de cercetare: sociologice, istorice, analitice, descriptive, statistice, epidemiologice și matematice. În studiu au fost aplicate trei direcții metodologice: statistică, medico-managerială și social-igienică.

Au fost estimate incidența, prevalența morbidității și mortalității populației prin afecțiuni cronice neinfecțioase și afecțiuni transmisibile în perioada 1998-2006, evaluate structura și funcțiile sistemului de EPS și PMSV existent la diferite niveluri de asistență medicală, cu evaluarea rolului și determinarea locului SEPS și PMSV în realizarea strategiilor de promovare a sănătății.

Reieșind din obiectivele studiului, a fost selectat un eșantion reprezentativ, calculat în baza metodei de eșantionare-selecție în cuiburi, iar cercetările s-au efectuat prin anchetare.

A fost anchetat un eșantion din 6807 persoane (2920 bărbați și 3887 femei), cu vârsta de 18-69 de ani, și un eșantion din 4167 elevi (1872 băieți și 2295 fete) de 10-18 ani; 905 profesori (169 bărbați și 736 femei) de vârsta 20-69 de ani. Studiul privind informarea elevilor în problemele profilaxiei bolilor cu transmitere sexuală și a narcomaniei a fost desfășurat în aceleași teritorii pe un eșantion din 2380 de elevi (709 băieți și 1671 fete), pe un lot din 892 de romi din raioanele Soroca, Bălți și Ungheni, 4828 elevi de 13-15 ani în *Studiul Global despre fumat la adolescenți* din tot teritoriul țării.

Prelucrarea matematico-statistică a datelor primare s-a efectuat cu ajutorul programului *Statistical Package for the Social Science* la calculatorul personal și au fost analizate prin metodele de analiză variațio-

nală, corelațională și de modelare matematică. Am considerat statistic semnificative diferențele în care valoarea bilaterală $P < 0,05$.

În premieră în Republica Moldova s-a efectuat un studiu științific complex privind nivelul de cultură sanitară a populației, au fost evaluate atitudinea și cunoștințele diferitelor grupuri de populație despre factorii de risc și principiile de bază ale MSV și a fost apreciată răspândirea deprinderilor nocive, s-au analizat și argumentat direcțiile prioritare de organizare a activității de EPS și PMSV, au fost studiate și evaluate structura și funcțiile sistemului de EPS și PMSV existent în diferite niveluri de asistență medicală, fiind argumentate modelele optime ale funcțiilor, structurii și normativelor de state, locul și rolul serviciului de EPS și PMSV în realizarea strategiei de promovare a sănătății.

Rezultatele studiului au o valoare teoretică și au servit drept bază pentru reforma activității în domeniul EPS și PMSV la diferite niveluri, pentru elaborarea suporturilor legislativ, normativ, directiv și metodic ale reformei în EPS, elaborarea *Programului național de promovare a modului sănătos de viață pentru anii 2007-2015*, compartimentelor respective din Programele Naționale de profilaxie a sănătății populației, perfecționarea sistemului informațional, conlucrarea activă cu structurile sanitare, educaționale, cu mass-media în problemele de EPS și PMSV.

Au fost publicate Recomandările metodice *Agenda specialistului în educație pentru sănătate*, a fost perfecționat sistemul informațional în domeniul EPS și PMSV cu fondarea Centrului Informațional Republican *Clearinghouse* în CNȘPMP.

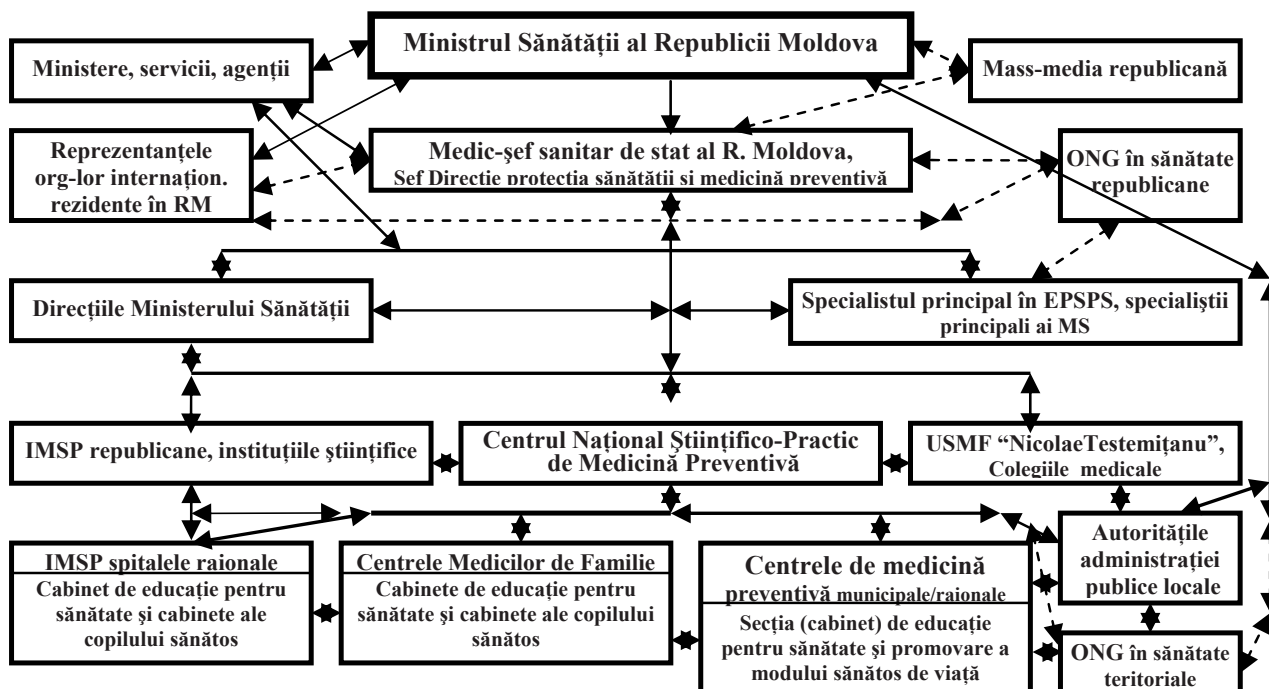
Argumentarea necesității implementării strategiilor OMS și tacticii de educație pentru sănătate și promovare a modului sănătos de viață

Situația gravă privind sănătatea publică și medico-demografică, nivelul scăzut al cunoștințelor în domeniul sanogenezei, factorilor de risc și comportamentului sanogen al populației, confirmate de rezultatele studiului dat, subestimarea importanței EPS și PMSV, prevederile Strategiilor OMS și considerația că cost-eficiența măsurilor de EPS și PMSV este cu mult mai benefică decât a măsurilor de intervenție medicală – toate acestea au impus necesitatea luării unor decizii urgente la nivel de Stat de promovare a sănătății și profilaxie a maladiilor, cu accentul pe EPS și PMSV în rândurile populației.

A fost propusă, coordonată și acceptată la toate nivelele structura de bază și funcțională a SEPS și PMSV.

Potențialul uman, asigurarea bazei materiale moderne a structurilor (secțiilor, cabinetelor de EPS și PMSV etc.), înzestrarea metodică și normativă suficientă, operativitatea sporită a SEPS și PMSV,

Organigrama funcțională a Serviciului de educație pentru sănătate și promovare a modului sănătos de viață

competența profesională a specialiștilor și finanțarea adecvată vor contribui esențial la asigurarea unei bune stări a sănătății publice în R. Moldova.

Dezvoltarea EPS și PMSV este un imperativ al vremii, una dintre condițiile de asigurare durabilă a sănătății populației, care se va solda cu multe avantaje de ordin economic și moral, cu reducerea cheltuielilor neproductive, sporirea eficienței măsurilor profilactice. Trebuie să se depună toate eforturile pentru întărirea și promovarea unui mod de viață sănătos, care s-ar caracteriza printr-un comportament sanogen, cu o alimentație corectă, cu practicarea culturii fizice, a unei vieți conjugale normale, prin capacitatea de a depăși situațiile de stres, decizerea de deprinderi dăunătoare pentru sănătate, cum ar fi fumatul, consumul abuziv de alcool și administrarea drogurilor, precum și prin alte acțiuni care contribuie la întărirea sănătății.

Bibliografie

1. Ababii I., *Aspecte generale ale proiectului Politicii Naționale de Sănătate. Raport*, în *Materialele Conferinței naționale „Politica Națională de Sănătate: importanța și perspective”*, 27.03.2007.
2. Anuar de statistică sanitară *Sănătatea Publică în Moldova*. Centrul Științifico-Practic de Sănătate Publică și Management Sanitar, a. 1995-2006.
3. Bahnarel I., *Realizări și sarcini strategice ale medicinei preventive în ameliorarea sănătății publice*, în *Materialele Congresului V al igieniștilor, epidemiologilor și microbiologilor din Republica Moldova*, Chișinău, 2003, vol. 1^A, p. 3-11.

4. Downie R.S., Fyfe C., Tannahill A., *Health Promotion-Models and Values*. Oxford University Press, Oxford, Tokio, New York, 1995.
5. Duda R., *Educația pentru sănătate și cooperarea populațională în medicina omului sănătos*, în *Medicina omului sănătos. Probleme de epidemiologie modernă*, autor A. Ivan, Ed. Medicală, București, 1993, p. 242-254.
6. Green L., *Prevention and health education*, in *Public Health New York, London*, 1992, p. 787-802.
7. Green L.W., *Toward cost-benefit evaluations of health education: Some concepts, methods and examples*, in *Health Educ. Monogr.*, 2 (supl.), 1974, p. 34-64.
8. Ivan A., *Medicina omului sănătos. Probleme de epidemiologie modernă*, Ed. Medicală, București, 1993.
9. *Politica Națională de Sănătate*, 2007.
10. Tannahill A., *What is health Promotion?*, in *Health Education Jurnal*, 1985, 44, 4, p.167-169.
11. Tintiu D., Ețco C., Grossu Iu. ș.a., *Sănătate publică și management*, Chișinău, 2000, p. 616-662.
12. WHO-Euro. *Health promotion. A discussion document on the concept and principles*, 1984, no. 121, p. 5-40.
13. WHO, 1986. *Ottawa Charter, for health promotion*, International Conference on Health Promotion, Ottawa, 1986.
14. WHO-Euro. *Health promotion and health services reform*, 1995.
15. WHO-Euro. *Health 21-health for all in the 21-st century*, 1998.
16. Лисицын Ю.П., Комарова Ю.М., *Образ жизни и здоровье. Руководство по социальной гигиене и организации здравоохранения*. Под редакцией Ю.П. Лисицына, том I, Москва, Изд. Медицина, 1987.

Prezentat la 25.05.2011